

№	MUNDARIJA	Page
1.	YANGI O'ZBEKISTON IQTISODIYOTI SHAROITIDA AHOLINI IJTIMOIIY HIMOYALASHNING MOLIYAVIY ZARURLIGI VA AHAMIYATI <i>Ametova Fotimajon Rozmatovna</i>	3
2.	ПРИМЕНЕНИЕ МСФО 17 В СТРАХОВОЙ СИСТЕМЕ УЗБЕКИСТАНА: ПЕРСПЕКТИВЫ ВНЕДРЕНИЯ И ПОТЕНЦИАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ. АНАЛИЗ РЕЗЕРВОВ И ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫХ БАРЬЕРОВ <i>Баратова Динора Алишеровна</i>	6
3.	SUG'URTA POLISINI TANLASHDAGI MUAMMO VA AFZALLIKLAR <i>Yo'ldoshova Aziza Muzaffar qizi</i>	10
4.	O'ZBEKISTONDA "YASHIL SUG'URTA" MAHSULOTLARINI JORIY ETISH MASALALARI <i>Xasanov Farrux Ravshanovich</i>	13
5.	SUG'URTA TASHKILOTLARINING INVESTITSIYA FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Umarova Gulnora Akromovna</i>	16
6.	O'ZBEKISTONDA AVTOMOBIL TRANSPORT SUG'URTASINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Rustamov Sherzod Raxmataliyevich</i>	18
7.	O'ZBEKISTONDA AVTOTRANSPORT SUG'URTASINI RIVOJLANTIRISHDA XORIJ TAJRIBASINING O'RNI <i>Yakubova Nargiz Tursunbayevna, Rustamov Sherzod Raxmataliyevich</i>	20
8.	O'ZBEKISTONDA SUG'URTA TIZIMI VA UNDAGI XAVFLAR <i>Mirzamahmudova Madina Odiljon qizi, Akbaraliyeva Diyora</i>	22
9.	ПЕРСПЕКТИВЫ И БАРЬЕРЫ РАЗВИТИЯ ИСЛАМСКОГО СТРАХОВАНИЯ (ТАКАФУЛ) В УЗБЕКИСТАНЕ <i>Мурадова Дилдора Абдусалимовна</i>	26
10.	YASHIL SUG'URTA TURLARINI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI: ILMIY-NAZARIY VA AMALIY YONDASHUV <i>Erkaboev Yorbek Boirbekovich</i>	31
11.	MILLIY SUG'URTA BOZORIDA INFORMATSION RISKLARNI SUG'URTALASHNI TAKOMILLASHTIRISH <i>Xolbaev Azamat Yuldashovich</i>	34
12.	ПРЕИМУЩЕСТВА СТРАХОВАНИЕ И ЕГО РОЛЬ В ЭКОНОМИКЕ <i>Умарова Хуриида Олимжоновна</i>	38
13.	OLIY TA'LIM MUASSASALARINI MOLIYALASHTIRISH MANBALARINI DIVERSIFIKATSIYALASH: HOMIYLIK MABLAG'LAG'LARIDAN FOYDALANISH <i>Dildora Bohodirovna Abdusattarova</i>	42
14.	SUVEREN KREDIT REYTING AGENTLIKLARINING BAHOLASH METODOLOGIYASIDAGI KAMCHILIKLARI TAHLILI <i>Tog'ayniyazov Shohzodbek Ural o'g'li</i>	45
15.	ЗЕЛЁНЫЕ ОБЛИГАЦИИ И КРЕДИТЫ: НОВЫЙ ВЕКТОР УСТОЙЧИВОГО РОСТА УЗБЕКИСТАНА <i>Гульмухамедова Дилбар Бахтиер кизи, Каримов Комилжон Хамидович</i>	48
16.	ЗЕЛЕНАЯ ЭКОНОМИКА УЗБЕКИСТАНА: ПУТЬ К УСТОЙЧИВОМУ РАЗВИТИЮ СТРАНЫ <i>Гульмухамедова Дилбар Бахтиер кизи</i>	51

“O‘ZBEKISTON SUG‘URTA BOZORI” JURNALI TAHRIR KENGASHI A‘ZOLARI

1. Teshabayev To‘lqin Zakirovich (Kengash raisi, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor).
2. Maqsudov Davron Sanjarxo‘jayevich (Kengash raisi o‘rinbosari, Istiqbolli loyihalar milliy agentligi direktori o‘rinbosari).
3. Azimov Rustam Sadikovich (“O‘zbekinvest” eksport-import sug‘urta kompaniyasi” AJ bosh direktori, iqtisodiyot fanlari doktori).
4. Mehmonov Sultonali Umaraliyevich (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti prorektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor).
5. Abdurahmonova Gulnora Qalandarovna (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti prorektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor).
6. Sindarov Sherzod Egamberdiyevich (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti prorektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor).
7. Zakirov Latif Xamidullayevich (Moliya vazirligi huzuridagi TKFJMS qoshidagi To‘lovlarni kafolatlash jamg‘armasi direktori).
8. Xalilov Oybek Nasirovich (O‘zbekiston sug‘urta bozori professional ishtirokchilari uyushmasi kengashi raisi).
9. Qurbonov Xayrulla Abdurasulovich (TDIU Xalqaro va milliy reytinglar bilan ishlash markazi rahbari, dots.).
10. Quldoshev Qamariddin Mansurovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida professori, DSc, bosh muharrir).
11. Zaynalov Jahongir Rasulovich (Samarqand iqtisodiyot va servis instituti “Moliya” kafedrasida mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, prof.).
12. Shennayev Xojayor Musurmanovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida mudiri, DSc, prof.).
13. Boyev Xabibullo Ismoilovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida professori, iqtisodiyot fanlari doktori).
14. Ortiqov Furqat A‘zamjonovich (“Kafil Sug‘urta” AK sug‘urta kompaniyasi direktorlar kengashi raisi).
15. Nurullayev Abdulaziz Sirojiddinovich (O‘zbekiston madaniyat va san‘at instituti professori, i.f.n. dots.).
16. Merident Randles (FSA, MAAA. Principal & Consulting Actuary. Katta maslahatchi, UNDP-Milliman Global Actuarial Initiative).
17. Ong Xie (FIA, FSAS. Dastur menejeri, UNDP-Milliman Global Actuarial Initiative. Olmosh: She/Her).
18. Hasanov Xayrulla Nasrullayevich (TDIU Besh tashabbus markazi rahbari, i.f.b.f.d.).
19. Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich (TDIU “Moliya bozori va sug‘urta” kafedrasida mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori).
20. Mutalova Dilorom Maxamadjanovna (TDIU “Soliqlar va soliqqa tortish” kafedrasida professori, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori).
21. Imomov Hamdilla Hamdamovich (TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida professori v.b., falsafa fanlari doktori).
22. Kenjayev Ilxom G‘iyozovich (TDIU Magistratura bo‘yicha dekan o‘rinbosari, i.f.b.f.d., dots.).
23. Yadgarov Akram Akbarovich (TDIU “Yashil iqtisodiyot” kafedrasida professori v.b., iqtisodiyot fanlari doktori).
24. Yuldashev Obiddin Toshmurzayevich (TDIU “Sug‘urta” kafedrasida professori v.b. i.f.d.).
25. Samadov Asqarjon Nishonovich (TDIU “Marketing” kafedrasida dotsenti, universitet Kengashi kotibi, fanlar nomzodi).
26. Baratova Dinara Alisherovna (TDIU “Sug‘urta” kafedrasida dotsenti, t.f.n. kotib).
27. Qarshiyev Daniyar Eshpo‘latovich (TDIU “Sug‘urta” kafedrasida dotsenti, i.f.n., bosh muharrir).
28. Nomozova Qumri Isoyevna (Bank-moliya akademiyasi dotsenti, PhD).
29. Hamdamov Shoh-Jahon Raxmat o‘g‘li (TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida dotsenti, i.f.n.).
30. Maxmudov Samariddin Baxriddinovich (TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida dotsenti, i.f.n.).

YANGI O'ZBEKISTON IQTISODIYOTI SHAROITIDA AHOLINI IJTIMOY HIMOYALASHNING MOLIVAVIY ZARURLIGI VA AHAMIYATI

Ametova Fotimajon Rozmatovna

Bank-moliya akademiyasi doktoranti, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

"Sug'urta ishi" kafedrasida katta o'qituvchisi

fjotima.ametova@gmail.com

DOI: https://doi.org/10.55439/INS/vol2_iss3/287

Annotatsiya: Maqolada mamlakatimizda aholini ijtimoiy himoyalashning moliyaviy munosabatlari va ularning asoslari o'rganilgan. Shuningdek, yangi iqtisodiyot sharoitida aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamiga yaratilayotgan yangi imkoniyatlar va sharoitlar o'rganilgan va mavzu yuzasidan xulosa va takliflar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy himoya, ijtimoiy kafolat, sifatli turmush tarzi, tibbiy sug'urta, iste'mol savati, tibbiy ko'rik, ishsizlik.

Abstract: The article examines the financial relations and foundations of social protection of the population in our country. It also examines the new opportunities and conditions created for the population in need of social protection in the new economic environment, and presents conclusions and proposals on the topic.

Keywords: Social protection, social security, lifestyle, health insurance, consumer basket, medical examination, unemployment.

Абстрактный: В статье рассматриваются финансовые отношения и основы социальной защиты населения в нашей стране, рассматриваются новые возможности и условия, созданные для населения, нуждающегося в социальной защите, в новых экономических условиях, а также приводятся выводы и предложения по данной теме.

Ключевые слова: Социальная защита, социальное обеспечение, образ жизни, медицинское страхование, потребительская корзина, медицинское обследование, безработица.

Kirish (Введение/Introduction).

Mamlakatimizda aholini ijtimoiy himoyalash sohasida amalga oshirib kelinayotgan ishlarning barchasi mamlakatimiz Konstitutsiyasida kafolatlangan ijtimoiy ta'minot hamda ijtimoiy madad olish huquqini ro'yobga chiqarishga qaratilgan. So'nggi yillarda mamlakatimizda ijtimoiy himoya tizimi samaradorligi va manzilliligini oshirish orqali aholining ko'makka muhtoj qatlami ijtimoiylashuvini ta'minlash, og'ir hayotiy ahvolda tushib qolgan aholiga individual yondashuvga muvofiq ijtimoiy xizmat va yordam ko'rsatishni yo'lga qo'yish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Aholini ijtimoiy himoyalash – davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari, nodavlat-notijorat tashkilotlar, ixtisoslashtirilgan muassasalar, ish beruvchilar va jismoniy shaxslar tomonidan amalga oshiriladigan, aholi ijtimoiy zaifligining oldini olish va bartaraf etishga qaratilgan o'zaro bog'lik huquqiy, iqtisodiy chora-tadbirlar va kafolatlar tizimidir. Ya'ni ijtimoiy himoya bu ma'lum bir murakkab, ijtimoiy xavfli vaziyatlarda aholi daromadlarini tutib turish, ayrim ijtimoiy guruhlariga yordam ko'rsatish bo'yicha davlat tomonidan ko'riladigan chora-tadbirlar majmuasidir.

Aholini ijtimoiy himoya qilishning samarali tizimi zamonaviy iqtisodiyotga xos xususiyat hisoblanadi. U har bir kishining ijtimoiy-iqtisodiy maqomidan qat'iy nazar, mehnat imkoniyatlaridan to'laroq foydalanish va ayni vaqtda jamiyatdagi barqaror holatni kafolatlash imkonini beradi, "inson salohiyati"ni rivojlantirish imkoniyatlarini yaratadi. Hozirgi sharoitda inson salohiyatidan samarali foydalanishga hamda jamiyatda ijtimoiy tanglik yuzaga kelishiga yo'l qo'ymaslikka aynan shunday erishish mumkin. Bunday muhofaza ta'minlanmas ekan, kishilarning qayta o'qitish, yangilikni o'zlashtirish, ijod qilish kabi mehnat imkoniyatlaridan foydalanishi mumkin bo'lmay qoladi. Samarali ijtimoiy himoya tizimining mavjudligi malakali xodim mehnatiga asoslanuvchi zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi.

Yangi O'zbekiston ijtimoiy-iqtisodiy sharoitida aholini samarali ijtimoiy himoyalash bu jamiyatning har bir a'zosiga ma'lum turmush

darajasini, o'z qobiliyatini (mehnat, tadbirkorlik, shaxsiy) rivojlantirish va ulardan foydalanish, u yoki bu qobiliyatlar yo'qotilgan taqdirda (keksalik, nogironlik, kasallik, onalik va bolalik, ishsizlik va boshqalar) kafolatlarni ta'minlaydigan ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar tizimidir.

Adabiyotlar tahlili. (Обзор литературы / Literature review).

O'zbekistonda aholini ijtimoiy himoyalashning moliyaviy ahamiyatini ochib beruvchi va ushbu munosabatlardagi ishtirokchi tomonlarning faoliyati va ahamiyatini yoritib beruvchi bir qator mahalliy va xorijiy mualliflar va manbalar mavjuddir. Xususan, o'zbek iqtisodchi olimlaridan M.Murodov va D.Karimovlar moliyaviy munosabatlarni asosiy jihatdan byudjet va ijtimoiy fondlar asosida ko'rib chiqadi. [1] Aholini ijtimoiy himoyalashda sug'urta tizimi bo'yicha ayrim takliflar mavjud, ammo zamonaviy raqamlashtirish va davlat-xususiy sheriklik munosabatlarining salmog'i ancha pastligiga e'tibor qaratilgan. Ular o'z adabiyotlarida aholining ijtimoiy himoyasi, bandlik, sog'liqni saqlash va ta'lim tizimlarining iqtisodiy mexanizmlari yoritib berishgan.

Boshqa mahalliy iqtisodchi olimlarimizdan R.A. Axmedovning fikrlariga ko'ra, aholining ijtimoiy himoyasi uchun davlat budjetidan ajratiladigan moliyalashtirish manbalari tahlili va bunda mahalliy budjetlarning ro'li yuqori ekanligi ta'kidlangan.[2] Olim o'z adabiyotlarida davlat budjeti strukturasi, ijtimoiy sohalar uchun ajratmalar va jamg'armalarning moliyaviy boshqaruvi kabi moliyaviy munosabatlarga ko'proq ahamiyat bergan.

O'zbekistonning yosh olimlaridan M.N.Umurzakova o'zining ilmiy adabiyotlarida tibbiy sug'urtani shunday ifodalaydi: "tibbiy sug'urta – aholini ijtimoiy himoya qilish tizimida sog'liqni saqlash sohasidagi jamiyat a'zolari ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda sug'urta badallarining jamg'arilishi hisobiga sug'urta hodisasi ro'y berganda tibbiy xizmatlar ko'rsatishni kafolatlanishini ifodalaydi". [3]

Aholini ijtimoiy himoyalashda moliyaviy munosabatlarning ahamiyatini tushinib olishda xorijiy iqtisodchi olimlarning o'rganish natijalari ham ahamiyatli hisoblanadi. Xususan, Guhan, S. o'z tadqiqotlarida aholini ijtimoiy himoyalashning moliyaviy zarurligida

davlat, jamoa va xususiy sektorning birgalikdagi ishtirokini ilgari suradi, shuningdek, moliyalashtirishning aralash modellari samaraliroq deb hisoblanadi. [4]

Tadqiqot usullari (Методология/Methodology).

Maqolada O'zbekistonda aholini ijtimoiy himoyalashda davlat tibbiy sug'urta tizimining zamonaviy imkoniyatlari va rivojlanish muammolarini o'rganish uchun quyidagi tadqiqot usullaridan foydalanildi:

Tahliliy-uslubiy yondashuv – mavjud xalqaro va mahalliy tajribalar asosida ijtimoiy himoya munosabatlari tizimi tahlil qilindi.

Deskriptiv (ta'rifiy) yondashuv – aholini ijtimoiy himoyalash tizimini joriy qilishda O'zbekistonda mavjud huquqiy-institutsional muhit tavsiflandi.

Statistik tahlil – mamlakatimizda aholini ijtimoiy himoyalashga yo'naltirilgan xarajatlar asosida mamlakat ijtimoiy tizimi tahliliy baholandi va o'rganildi.

SWOT tahlil – Ijtimoiy himoya tizimidagi moliyaviy munosabatlardagi kuchli, zaif, imkoniyat va xavf omillari baholandi.

Tahlil va natijalar (Анализ и результаты. Analysis and results).

Aholini manzilli va samarali ijtimoiy himoyalash va ta'minlashda albatta davlat va uning tuzilmalari bir qator masalalarning ham hal etilishini ta'minlaydi. Birinchidan, jamiyat mehnat qilish huquqini kafolatlaydi, bunga ish joyiga yoki zarur resurslarga ega bo'lish va mehnatga yarasha haq to'lash kafolati ham kiritiladi. O'zbekiston Respublikasida xodimlar uchun mehnat huquqlari va kafolatlarining eng past darajasi qonunlar bilan belgilab qo'yiladi. Qonunlardagiga nisbatan qo'shimcha mehnat huquq va kafolatlari boshqa normativ hujjatlar, shu jumladan, shartnoma yo'sinidagi hujjatlar (jamoa kelishuvlari, jamoa shartnomalari, boshqa mahalliy hujjatlar), shuningdek, xodim va ish beruvchi o'rtasida tuzilgan mehnat shartnomalari bilan belgilanishi mumkin.

O'zbekistonda barcha fuqarolar mehnat huquqlariga ega bo'lish va ulardan foydalanishda teng imkoniyatlarga egadir. Jinsi, yoshi, irqi, millati, tili, ijtimoiy kelib chiqishi, mulkiy holati va mansab mavqei, dinga bo'lgan munosabati, e'tiqodi, jamoat birlashmalariga mansubligi, shuningdek, xodimlarning ishchanlik qobiliyatlari va ular mehnatining natijalariga aloqador bo'lmagan boshqa jihatlarga qarab mehnatga oid munosabatlari sohasida har qanday cheklashlarga yoki imtiyozlar belgilashga yo'l qo'yilmaydi. Shu bilan birga, mehnat va mashg'ulotlar sohasida xodimlarning huquqlarini mehnatning muayyan turiga xos bo'lgan talablar yoki yuqoriroq ijtimoiy himoyaga muhtoj bo'lgan shaxslar (oilaviy vazifalarni bajarish bilan band bo'lgan shaxslar, voyaga yetmaganlar, nogironligi bo'lgan shaxslar, homilador ayollar va boshqalar) to'g'risidagi alohida g'amxo'rlik bilan bog'liq holda asoslangan tarzda farqlash, istisno etish, ularga afzallik berish, shuningdek ularni cheklash kamsitish deb hisoblanmaydi. [5]

Ikkinchidan, jamiyat davlat organlari tizimi va boshqa ijtimoiy tuzilmalar orqali ish kuni, ish haftasi, ish yili tartibini, yuqori mehnat samaradorligi bilan uzoq muddatli mehnat qobiliyatini saqlash uchun qulay shart-sharoitlarni qonunchilik yo'li bilan hamda boshqacha ijtimoiy himoyalashni kafolatlaydi.

Aholini ijtimoiy himoyalash xarajatlarning statistik tahlili¹

Yil	Ijtimoiy himoyaga ajratilgan mablag' (trln so'm)	Budjetdagi ulushi (%)
2020	20	24%
2022	26	27%
2024	34	30%

Yuqoridagi statistik tahlil ma'lumotlaridan shuni olish mumkinki, 2020-yilda mamlakatimizda aholini ijtimoiy himoyalash xarajatlarning budjetdagi ulushi 24%ni tashkil qilgan bo'lsa bu ko'rsatkich 2022-yilga kelib 27%ga va 2024-yilga kelib 30%ga yetgan. Bu ko'rsatkichning o'sish dinamikasi mamlakatimizda aholini ijtimoiy himoyalashning qamrov darajasi oshayotganligidan dalolat beradi.

Aholini ijtimoiy himoyalashda moliyaviy munosabatlar — bu ijtimoiy himoya tizimining asosiy tarkibiy qismi bo'lib, aholining turli qatlamlari, xususan, ijtimoiy jihatdan himoyaga muhtoj bo'lgan guruhlarini qo'llab-quvvatlash va ularga zarur bo'lgan moliyaviy resurslarni taqdim etish bilan bog'liq munosabatlarni ifodalaydi. Bu tizimda davlatning roli katta, chunki u o'zining moliyaviy resurslari orqali aholining ijtimoiy himoyasini ta'minlashga harakat qiladi.

Aholini ijtimoiy himoya qilish keksalik, mehnat qobiliyatini yoki boquvchisini yo'qotishdan sug'urta tizimi (pensiya ta'minoti, shu

jumladan, xususiy pensiya ta'minoti), kam ta'minlangan oilalarga ijtimoiy to'lovlar (bolalarga nafaqalar), vaqtincha ishlamayotganlarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash (ishsizlik bo'yicha nafaqa), aholining ayrim toifalariga ularning moddiy ta'minoti va xizmatlarini hisobga olib imtiyoz va afzalliklar berish (patronaj xizmatlar shaklidagi ijtimoiy yordam, oziq-ovqat, yonilg'i berish va boshqalar), onalikni muhofaza qilish (tug'ishdan oldingi va tug'ishdan keyingi ta'tillarni berish), sog'liqni sug'urta qildirish (tibbiy sug'urta, vaqtincha mehnat qobiliyatini yo'qotganlik nafaqasi), o'quvchi yoshlarni moddiy qo'llab-quvvatlash (stipendiyalar), nogironlikning oldini olish va mehnat qobiliyatini tiklash (nogironlarni reabilitatsiya qilish, protez-ortopediya markazlari) orqali ta'minlanadi.

Davlat aholini ijtimoiy himoyalash darajasini qonunchilik va qonun asosidagi hujjatlar orqali boshqaradi, tirikchilik qilish uchun zarur minimum darajasini belgilaydi va uni nazarda tutib, mehnatga to'lanadigan haqning eng kam miqdorini, ijtimoiy to'lovlarni, sug'urta badallarini va ijtimoiy yordam (imtiyozlar) turlarini belgilaydi, ijtimoiy himoya sohasidagi xizmatlar faoliyatini muvofiqlashtiradi. Ammo, davlatning aholini ijtimoiy himoya qilish darajasini boshqarishdagi eng muhim roli qo'shimcha ish joylarini, shu jumladan, nogironlar uchun ham ish joylarini tashkil etish, aholiga kasbiy tayyorgarlik, qayta tayyorlash va malaka darajasini oshirishdagi yordamini rag'batlantirishdadir.

Aholini ijtimoiy himoyalashdagi moliyaviy munosabatlarning SWOT(kuchli va zaif tomonlar, imkoniyatlar va tahdidlar)-tahlili²

Kuchli tomonlar	Zaif tomonlar
Davlat tomonidan kafolatlangan tizim	Sug'urta madadining pastligi
Budjet orqali doimiy moliyalashtirish	Mahalliy darajadagi moliyaviy mustaqillik past
	Raqamli boshqaruvning to'liq joriy etilmaganligi
Imkoniyatlar	Tahdidlar
Raqamli texnologiyalar orqali nazorat	Budjet deficitining o'rishi
Xususiy sektor ishtirokini kengaytirish	Aholining qarshisiz darajasi
Xalqaro donerlar bilan hamkorlik	Nosaniq iqtisodiy sharoit (inflyatsiya, xavf)

Amalga oshirilish usuliga qarab ijtimoiy siyosatni aktiv va passiv turlarga ajratish mumkin. Passiv ijtimoiy siyosat narxlarini sun'iy ravishda tutib turish, shu hisobiga turmush darajasini oshirish yoki barqarorlashtirish, ijtimoiy muhofazalashning barcha yo'nalishlari bo'yicha dotatsiyalarni oshirishni ko'zda tutadi. Aktiv siyosat maqsadga muvofiqroqdir. Unda tashabbus ko'rsatish va tadbirkorlik uchun sharoit yaratib berish, pensionerlar, nafaqaxo'rlar, bolalar, kam ta'minlangan oilalarni qo'llab-quvvatlashda davlatning rolini oshirish ustuvor maqsadlar hisoblanadi. Shu bilan birga quyidagi kafolatlar ijtimoiy himoyaning tarkibiy qismlariga aylanadi:

- mehnatga layoqatli uchun ish (ishsizlikdan himoya qilish);
- mehnatga layoqatsiz bo'lib qolganlar, nogironlar va aholining boshqa ijtimoiy zaif guruhlarini nafaqalar bilan ta'minlash;
- mehnat faoliyatidan olingan daromad yoki nafaqa asosida normal turmush darajasini ta'minlash (bunga asosiy moddiy boyliklar, eng avvalo, oziq-ovqat mahsuloti iste'moli ham kiritiladi);
- turar joy, madaniy va sog'liqni saqlash xizmatlarini minimal teng me'yorda ta'minlash;
- zamonaviy malakali ishchi kuchini shakllantirish uchun zarur bo'ladigan ma'lumotga ega bo'lish.

Aholini ijtimoiy himoyalash tizimi, uni rivojlantirish istiqbollari va qaror topish bosqichlarini shakllantirishda demografik vaziyatning aholini va mumkin bo'lgan o'zgarishlarni ham nazarda tutish kerak. Masalan, O'zbekistondagi demografik vaziyatning o'ziga xosligi shundan iboratki, bu yerda aholining yarmidan ko'prog'i mehnatga layoqatli hisoblanadi. Statistika agentligining dastlabki ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilning 1-yanvar holatiga O'zbekiston Respublikasi doimiy aholisining yosh guruhlarini bo'yicha tarkibi: mehnatga layoqatli yoshdan kichiklar – 11,8 mln kishi (32,1 %), mehnatga layoqatli yoshdagilar – 20,7 mln kishi (56,3 %), mehnatga layoqatli yoshdan kattalar – 4,3 mln kishi (11,6 %)ni tashkil etmoqda. [6] Mehnatga layoqatli yoshga yetmagan aholini ijtimoiy himoyalash shaxsning bozor sharoitlariga moslashish imkonini normal jismoniy hamda ma'naviy rivojlanishini ta'minlashi kerak. Ijtimoiy himoyalashning asosiy tamoyili – har bir individga yoki oilaga yordamni faqat ularning daromadi, farovonlik darajasi, ijtimoiy foydali mehnat sifati va davomiyligini baholash asosida ko'rsatishdir. Tizim kambag'allik chegarasidan tashqarida yashovchilarni qo'llab-quvvatlashi, ularga yordam ko'rsatishi va ayni payt fuqarolikning keksayganda va mehnat qobiliyatini yo'qotganda o'z ijtimoiy muhofazalarini ta'minlashga intilishlarini rag'batlantirishi kerak.

Ijtimoiy himoyalashning sog'liqni muhofaza qilish munosabatidagi islohoti rivojlangan mamlakatlar tajribasi asosida amalga oshirilishi va bosqichma-bosqich joriy etiladigan sug'urtali tibbiyotga o'tishni nazarda

tutishi kerak. Sug'urtali tibbiyotning joriy etilishi davlat tomonidan mablag' bilan ta'minlanadigan hamda mustasnosiz barcha turdagi tibbiy xizmatlar ko'rsatadigan davlat sog'liqni saqlash xizmati mavjud bo'lishini inkor etmasligi kerak. Bu xizmatning mavjud bo'lishi eng nochor aholi qatlamini ma'lum darajada muhofazalash imkonini beradi. Shu munosabat bilan, prezidentimiz Sh.Mirziyayev tashabbusi ostida 2024-yil 5-sentabrda "Davlat tibbiy sug'urtasi mexanizmlarini joriy etishga oid chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori qabul qilindi. Qarorga ko'ra, davlat tibbiy sug'urtasi doirasida bepul tibbiy xizmatlar ko'rsatish va dori vositalarini taqdim etish davlat budjetiga to'lanayotgan soliqlar hisobidan amalga oshiriladi. Bunda aholidan davlat tibbiy sug'urtasi uchun qo'shimcha to'lov undirilmasligi belgilab qo'yilgan.[7]

Xulosa (Заключение/Conclusion).

Xulosa o'rinda shuni aytish mumkinki, aholini ijtimoiy himoya qilish – davlatning aholiga normal hayot faoliyati uchun beradigan shart-sharoitlarini ta'minlaydigan bevosita maqsadli kafolatlar tizimidir.

Boshqacha aytganda, ijtimoiy himoyalash tizimi bozor tizimi samaradorligining tor tasavvurlaridan emas, balki haqiqiy ijtimoiy-iqtisodiy samaradorlikni ta'minlash masalalarini hal qilish maqsadidan kelib chiqib tashkil etilishi kerak. Shu bilan birga, ijtimoiy himoyaning har safar, o'zi amal qilib turgan ishlab chiqarish munosabatlari tizimi tomonidan, jahon iqtisodiyotining hozirgi holati imkoniyatlaridan keng foydalanadi va hozirgi zamon talablari asosida rivojlanib boradi. Ijtimoiy himoyalashning "Iqtisodiyot inson uchun" tarzida bo'lishi lozim bo'lgan zamonaviy iqtisodiyotga o'tishi uchun shunday samarali tizim zarurki, u har bir kishining mehnat salohiyatidan, uning ijtimoiy-iqtisodiy maqomi, qaysi ijtimoiy-iqtisodiy guruhga mansubligidan qat'iy nazar, undan foydalanish imkonini bersin. Faqat mana shundagina inson salohiyatidan samarali foydalanishga hamda "ertangi kunga ishonch" bo'lishiga erishish mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar (Литературы/ References):

1. Murodov M., Karimov D. Ijtimoiy soha iqtisodiyoti. Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.
2. Axmedov R.A. va boshq. Davlat budjeti va maqsadli jamg'armalar. Toshkent: Iqtisodiyot va moliya, 2023.
3. Umurzaqova M.N. Ijtimoiy sug'urta. – T.: "Bookmany Print", 2023.
4. Guhan, S. (1994). Social Security Options for Developing Countries. International Labour Review.
5. O'zbekiston Respublikasining Mehnat Kodeksi, 4-moddasi. 30.04.2023. <https://lex.uz/uz/docs/-6257288>
6. O'zbekiston Respublikasi Statistika Qo'mitasi ma'lumotlari. <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/demography-2>
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 5-sentyabrdagi PQ-311-sonli "Davlat tibbiy sug'urtasi mexanizmlarini joriy etishga oid chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarori. <https://lex.uz/docs/7098084>
8. O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. www.lex.uz
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Ijtimoiy himoya milliy agentligi. www.ihma.uz